

Bomen nieuws

**Kap van bomen
met vogelnesten**

**Waaibomen buigen
voor het zout**

**Legendes en sagen
met een boom
als middelpunt**



In dit nummer



4

STADSBOOMGAARD GERED

Martinus Lijsen koopt in 1922 een lapje grond in Zutphen. Hij exploiteert daarop een fruitboomgaard. Zijn zoon neemt het na WO II over en verkoopt uiteindelijk de boomgaard aan de gemeente. Kap en verval zijn het gevolg. Alize Korf blaast nieuw leven in de boomgaard.



10

BIJEN EN BOMEN

Koelruit, Bijenboom en de Honingboom zijn favoriet bij honingbijen. Bijen halen hun voedsel graag bij een boom. Propolis is een ontsmettingsstof, bouwstof voor het nest en het houdt ziekteverwekkers buiten de deur. Propolis vinden bijen op de Populier en de Kastanje.



18

STADSNATUUR GOED VOOR VOGELS

Het planten van meer inheemse loofbomen trekt meer bosvogels naar stedelijk gebied. Voorbeelden zijn de grote bonte specht, de boomklever en de boomkruiper.

EN VERDER IN DIT NUMMER

Inleiding.....	3
Kap van bomen met vogelnesten.....	6
Klimregels	9
Langs speciale monumentale en bijzondere bomen.....	12
Waaibomen buigen voor zout.....	14
Berichten	16
Het Landelijk Register van Monumentale Bomen.....	17
Legendes en sagen met een boom als middelpunt	20
Bomenrevolutie in Geldrop, colofon	23
Nieuwe lijsten voor oude schilderijen.....	24

Omslagfoto: Luc Hoogenstein

Foto: Luc Hoogenstein

De tijd vliegt en een vogel ook

WE HEBBEN ONS INGEHOUDEN, MAAR DEZE BOMENNIEUWS WAS BIJNA EEN VOGELNUMMER GEWORDEN. JA, DAT KAN GEBEUREN ALS ER VOGELLIEFHEBBERS IN HET BESTUUR EN DE REDACTIE ZITTEN.

Bomen en vogels hebben van alles met elkaar te maken en kunnen veel voor elkaar betekenen. Ook qua beschermingswerk zijn er overeenkomsten. Het leek ons daarom goed om de juridische serie deze keer aan de Flora- en faunawet te wijden. En dan specifiek gericht op de bescherming van nesten in bomen. Om de biodiversiteit centraal te stellen geven we aandacht aan bomen en bijen. Hier is sprake van een symbiose. Maar wees gerust, ook in dit nummer van Bomennieuws nemen de bomen natuurlijk de belangrijkste plaats in. Ik noem een paar onderwerpen: Het Onderste Bos in Epen, het zijn vooral de randen die interessant zijn; een oude boomgaard in Zutphen; waaibomen: hoe ontstaan deze?

Ondertussen is het alweer bijna twee jaar na de doorstart van de Bomenstichting. Het is een cliché, maar de tijd is voorbij gevlogen. Het afgelopen jaar hebben we besteed aan het stabiliseren van de organisatie. Contacten met de verschillende groepen (gemeenten, boomspecialisten en bomenorganisaties) zijn gelegd of uitgebreid en ook zijn weer verschillende activiteiten georganiseerd, zoals de donateursdag (zie het verslag op blz. 12). Leo Goudzwaard hield de 18e Dierckxlezing die uitnodigde tot interessante discussies met de zaal. Het bestuur is versterkt, maar nog niet op volle kracht. Er is een begin gemaakt om voor de contactpersonen deskundige ondersteuning op te zetten. Bomennieuws komt inmiddels tweemaal per jaar uit en er is een folder gemaakt. Van-

af dit nummer neemt Corine van Dun het hoofdredacteurschap van Wendy Braanker over. Wendy heeft met haar grote enthousiasme en energie vorig jaar Bomennieuws weer helpen opzetten, maar heeft door nieuwe banen daar nu geen tijd meer voor. We zijn haar in elk geval dankbaar voor haar inzet. Wij heten Corine van harte welkom als nieuwe hoofdredacteur.

Er staan voor volgend jaar enkele grote projecten gepland. Allereerst zal de nieuwe website van onze monumentale bomen worden gepresenteerd. Wanneer dat precies is, is nog niet bekend. We zullen dat zeker niet ongemerkt voorbij laten gaan. Op 1 maart 2014 start 'Beleef de Lente' van Vogelbescherming Nederland. Via een link op hun website zal de Bomenstichting veel bekendheid krijgen (zie bericht op blz. 16). Op dit ogenblik wordt het boekje *Bomen met je buren* herschreven. Het zal volgend jaar opnieuw in druk verschijnen. We willen volgend jaar ook starten met een nieuwe donateurswerving. Ook daarvoor wordt een plan ontwikkeld. Tot slot willen we een studiedag organiseren over *Bomen op dijken*.

U ziet het, er is veel te doen op velerlei gebied. Als u zin heeft om monumentale bomen te inventariseren, contactpersoon te worden, of wat dan ook, we horen het graag.

Hanna Hirsch

Stadsboomgaard van vergetelheid gered

HET FRUIT MAG NIET MASSAAL WORDEN GEPLUKT, DAARVOOR ZIJN DE BOMEN TE OUD EN TE KWETSBAAR. DE HISTORISCHE STADSBOOMGAARD AAN DE RAND VAN DE BINNENSTAD IN ZUTPHEN BESTAAT SINDS 1922, MAAR RAAKTE IN VERVAL EN WERD VERGETEN. EEN NIEUWE BEWOONSTER VAN DE STAD, ALIZE KORF, BLIES DE BOOMGAARD NIEUW LEVEN IN.

In totaal waren er nog maar 18 appel- en perenbomen overgebleven uit de vroegere boomgaard van vader en zoon Lijsen. Het waren de Zure grauwe Reinette, Winter Prinzenappel, Glorie van Holland, Notaris, Princesse Noble, Laxton's Fortune, May Queen, Ingrid Marie, Laxton's Superbe, Goudreinette, Sterappel, Souvenir du Congrès, Early Laxton en de zelden voorkomende Engelse Winter Goldpearmain en Beurré Napoléon.

DETERMINEREN

Na ongeveer twee jaar in Zutphen te hebben gewoond is Alize Korf samen met haar baby de stad verder gaan verkennen. Zo kwam ze terecht op het Bongerdspad. 'Ik vond het gek om te zien. Openbaar groen met fruit aan

de bomen. Dat had ik nog niet eerder gezien'. Korf deed onderzoek en ontdekte dat het oorspronkelijk een boomgaard was geweest. Korf benaderde pomoloog Marcel Tross uit Neede en zo ontdekte ze de historische waarde van de boomgaard. Tross: 'Ik kende de boomgaard niet, terwijl ik toch vaak in Zutphen ben. Toen ik ging determineren bleek het om waardevolle oude rassen te gaan'.

HET LAND VAN LIJSEN

De huidige oppervlakte van ongeveer 1500 m² is nog maar de helft van de oorspronkelijke ongeveer 3600 m². De eerste eigenaar, Martinus Lijsen, kocht de grond in 1922 voor tienduizend gulden. Hij heeft vrijwel zeker de fruitbomen aangeplant. Dat vermoeden

is gebaseerd op het feit dat de oudste bomen ongeveer 80 tot 90 jaar oud zijn. Waarschijnlijk heeft hij er ook groenten gekweekt. Daarna beheerde Lijsen de boomgaard zeker 25 jaar. Tijdens de oogsttijd verkocht hij het fruit aan de stadsbewoners en bezorgde hij het fruit op bestelling met de handkar bij zijn klanten thuis.

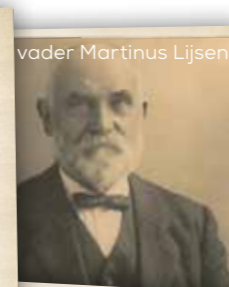
Na de dood van Lijsen in 1948 nam zijn zoon de boomgaard over. Maar zoonlief was kapitein op zee en liet de boomgaard door een pachter onderhouden. In 1964 verkocht Lijsen junior de boomgaard voor drieëntwintigduizend gulden aan de gemeente Zutphen. Daarna raakte de boomgaard in verval. Waarschijnlijk werd in 1985 een deel van de bomen gerooid voor de bouw van basisschool De Bongerd. De overgebleven fruitbomen werden daarna niet meer onderhouden. Zo werd het 'Land van Lijsen' een vergeten boomgaard.

EEN NIEUWE START

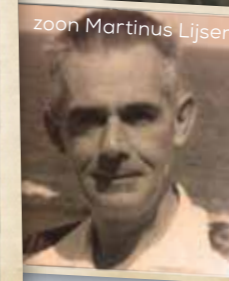
Korf zegt ervaring te hebben met de



Boomgaard van Lijsen, aan de Berkel, jaren '30



vader Martinus Lijsen



zoon Martinus Lijsen



- Interessante websites:**
- www.stadsboomgaardzutphen.webklik.nl
 - www.ivn.nl/zutphen
 - www.pomoloog.com



foto: Wim Bannink



werkwijze van een gemeente. 'Ik heb zelf in Zeist gewoond en daar, en via mijn werk, geleerd hoe iets in een gemeente werkt. Eerst heb ik een brief naar de gemeente gestuurd. Maar daarop hoorde ik niets. Toen heb ik de wethouder aangesproken. En dat leverde wel een reactie op: de dienstdoende ambtenaar zat te zuchten: 'moeilijk, moeilijk'. Korf maakt uiteindelijk toch enthousiasme los bij de gemeente Zutphen. 'Maar ik moest wel het hele onderhoud van de boomgaard overnemen. En ik moest een stichting vormen die het beheer zou overnemen. Dat ging mij te ver, burgerparticipatie gaat wat mij betreft hand in hand'.

HET PLAN

Korf: 'We wilden de boomgaard zoveel mogelijk terugbrengen in de oorspronkelijke staat. Dat betekende dat er weer vier rijen met bomen moesten komen te staan. En hoogstamappels en -peren, om te voorkomen dat iedereen er aan kan gaan hangen.

De eerste boom voor het herstel van de boomgaard werd geplant op

13 december 2012 door de Zutphense wethouder Hans la Rose en de Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Pomoloog Tross heeft daarna met kinderen van de basisschool De Bongerd de andere 26 fruitbomen geplant. Tross: 'Ik plant altijd alle bomen zelf. Ik volg ze daarna zodat ik het slagingspercentage weet. Deze nieuwe bomen in Zutphen overleven het wel'. Bij het bijplanten is gezocht naar oorspronkelijke, vooroorlogse rassen. Zo blijft de historie aanwezig. Maar ook streekgebonden rassen zoals bijvoorbeeld de Honingzoet of Honingzeut, een zoete, echt Achterhoekse appel die bijna verdwenen was.

Het onderhoud is in handen van de Snoeiwerkgroep Venel van het 'Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid', IVN, in Zutphen. Tross: 'De vrijwilligers heb ik een cursus gegeven en ze doen het goed. Ik had zorgen over de oude bomen, maar die kunnen nu nog wel een paar jaar blijven staan. En af en toe ga ik kijken, dan kan ik bijvoorbeeld ingrijpen bij vandalisme. Schade aangericht door vandalisme moet je direct herstellen,

dan overleeft een boom dat wel'. Het gras onder de bomen wordt door de gemeente onderhouden en de waterkanten worden beheerd door het Waterschap.

Korf wil graag een bord met informatie in de boomgaard over de geschiedenis van het perceel, het belang van oude fruitrassen en plukinstructies. Waarschijnlijk mag er één weekend per jaar worden geplukt.

GROENMONUMENT

Op de feestelijke bijeenkomst van zaterdag 12 oktober van dit jaar voor omwonenden, vrienden en vrijwilligers zei wethouder Hans la Rose niet afwijzend te staan tegenover het idee om de Stadsboomgaard uit te roepen tot Groenmonument. Daarmee gaat een laatste wens van Korf in vervulling. Want fruitbomen zijn niet beschermd. Om ze te rooien is geen kapvergunning nodig. 'Door er een Groenmonument van te maken komt die bescherming er wel', zegt Korf. 'In 2014 komt er weer een nieuw College van Burgemeester en Wethouders, en je weet maar nooit wat er dan gebeurt'.



Pomoloog Marcel Tross



Kap van bomen met vogelnesten

HELPI EEN BOOM MET EEN VOGELNEST WORDT MET KAP BEDREIGD. WAT KAN IK DOEN? KAN HET BROEDGEVAL DE KAP VERHINDEREN OF IN IEDER GEVAL VERTRAGEN? DE REGELGEVING HIEROVER IS INGEWIKKELD.



DIT IS HET DERDE DEEL IN DE SERIE BEZWAAR EN BEROEP

Hoofregel is dat een vogelnest dat in aanbouw is of eieren of jonge vogels bevat, niet mag worden verstoord. De Flora- en faunawet verbiedt dat.¹ Slechts in uitzonderlijke gevallen kan het ministerie van Economische Zaken (EZ) een ontheffing van dit verbod verlenen. Het moet overigens wel gaan om een nest van een beschermde vogel.

In Nederland zijn de meeste in het wild levende vogels beschermd. Halsbandparkieten en andere exoten behoren niet tot de beschermde soorten. Op

toch wil kappen, moet een ontheffing aanvragen of, als een omgevingsvergunning voor de kap nodig is, een omgevingsvergunning waarin de ontheffing wordt opgenomen, de zogenaamde verklaring van geen bedenkingen. Hierover later meer.

OVERTREDING

Als geen omgevingsvergunning voor het kappen nodig is, weet men meestal niet dat er gekapt gaat worden en kan pas achteraf worden geconstateerd dat een nest is vernield. Dan is strafrechtelijk optreden een mogelijk-

de kaart vervangen. De snoeiwerkzaamheden moeten op voldoende afstand van de nesten plaatsvinden. Op papier is het dus mooi geregeld, maar in de praktijk heb ik nog niet meegemaakt dat deze werkwijze werd gevolgd.

Het is overigens niet of nauwelijks mogelijk om nesten van kleinere vogels op te sporen. Het zal dan ook meer dan eens gebeuren dat er toch nesten worden verstoord of vernield. Kwalijk is ook dat vaak een versnipperaar wordt ingezet. Dit apparaat maakt zoveel

WANNEER WEL EN WANNEER NIET?

deze soorten is alleen de zorgplicht van artikel 2 Flora- en faunawet van toepassing. Dit is een algemene plicht tot het zorgvuldig omgaan met de natuur. Voor deze soorten geldt niet het specifieke verbod tot versterking van nesten dat is opgenomen in artikel 11 Flora- en faunawet. Wel brengt de zorgplicht mee dat men de parkiet rustig moet laat broeden.

JAARROND BESCHERMD

Wie een boom wil kappen, moet deze dus eerst controleren op nesten van vogels. Als er sprake is van een nest dat in gebruik is, moet worden gewacht tot de vogels zijn uitgevlogen. Dan pas kan de boom worden gekapt. Sommige vogelnesten zijn echter het hele jaar door beschermd, de zogenaamde jaarrond beschermde nesten. Dat zijn de nesten van vogelsoorten die het nest permanent bewonen of elk jaar terugkeren naar hetzelfde nest om te broeden.

Het ministerie van EZ hanteert daarvoor een lijst. Hierop staan de volgende soorten: boomvalk, buizerd, gierzwaluw, grote gele kwikstaart, havik, huismus, kerkuil, oehoe, ooievaar, ransuil, roek, slechtvalk, sperwer, steenuil, wespandief en zwarte wouw.² Bomen met nesten van deze soorten mogen dus ook buiten het broedseizoen niet worden gekapt, tenzij ze permanent verlaten zijn. Wie de boom

heid. Bij overtreding van de zorgplicht van artikel 2 Flora- en faunawet is dat echter niet mogelijk. De wetgever heeft overtreding van de zorgplicht niet strafbaar willen stellen.

Het probleem dat een nest wordt vernield, speelt overigens niet alleen bij kappen, maar ook bij snoeien. Denk aan een taxus die in het voorjaar drastisch wordt gesnoeid. Nesten kunnen daardoor bloot komen te liggen en ten prooi vallen aan rovers. Maar ook snoeiwerkzaamheden die in de omgeving van een nest plaatsvinden, kunnen tot versterking leiden. Veel gemeenten voeren ook in het broedseizoen snoei- en kapwerkzaamheden uit. Ze hebben daarvoor geen ontheffing nodig als ze volgens een goedgekeurde gedragscode Flora- en faunawet werken.

AMSTERDAM

In de gedragscode van de gemeente Amsterdam staat dat snoeien en dunnen het gehele jaar door mogelijk zijn, indien geen broedvogels aanwezig zijn in de directe omgeving van de activiteit. Dat betekent dat van tevoren moet worden vastgesteld of er broedende vogels zijn. Per locatie moet een kaart van voorkomende broedvogels worden opgesteld met een detailniveau dat zodanig is dat de nesten in het veld te herkennen zijn, maar markeering en aanwijzing in het veld kunnen

herrie dat alle houtduiven in de wijde omgeving hun nest verlaten.

VOGEL MOET ZIJN UITGEVLOGEN

Er is geen vast broedseizoen in de wet opgenomen. Vogelbescherming Nederland raadt aan om in de periode van 15 maart tot 15 juli geen kap- of snoeiwerkzaamheden uit te voeren en buiten deze periode eerst te kijken of er daadwerkelijk geen vogels broeden. In omgevingsvergunningen wordt vaak als voorschrift opgenomen dat in het broedseizoen geen nesten van vogels mogen worden verstoord. De vergunninghouder moet dus wachten met kappen totdat de vogels zijn uitgevlogen.

Maar hoe is de situatie als een omgevingsvergunning wordt aangevraagd voor het kappen van bomen in een gebied waar mogelijk een jaarrond beschermd nest aanwezig is? De gemeente kan dan niet volstaan met het opnemen in de vergunning van een voorschrift dat jaarrond beschermde nesten moeten worden ontzien. In dit soort gevallen moet de aanvrager een natuurtoets overleggen.³ Daarna

1 Artikel 11 Flora- en faunawet.
2 Dienst Regelingen, Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep, 2009.
3 Art. 8.2 Regeling omgevingsrecht.

zendt de gemeente de aanvraag met de natuurtoets toe aan de Dienst Regelingen van het ministerie van EZ, met het verzoek een verklaring van geen bedenkingen af te geven.

RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

De vraag is vervolgens of het ministerie van EZ deze verklaring mag afgeven als sprake is van een jaarrond beschermd nest. Een probleem hierbij is dat de noodzaak van de kap niet mag zijn gelegen in de (ruimtelijke) ontwikkeling van het gebied. In dat geval moet de verklaring van geen bedenkingen worden geweigerd, omdat de Vogelrichtlijn deze grond niet noemt. Het ministerie paste echter tot eind 2012 een constructie toe waardoor het toch mogelijk was een jaarrond beschermd nest te vernielen ten behoeve van gebiedsontwikkeling.⁴ Het ministerie was namelijk van mening dat het helemaal niet nodig was een ontheffing aan te vragen als een deskundige had vastgesteld dat er voor de soort gelegenheid was om zelfstandig een vervangend nest in de omgeving te vinden of als er een alternatief nest kon worden aangeboden.⁵ De aanvraag om ontheffing werd in die gevallen afgewezen, omdat een ontheffing niet nodig was, de zogenaamde positieve afwijzing.

RAAD VAN STATE

Dit kon echter niet de goedkeuring van de Raad van State wegdragen, omdat het wegnemen van een jaarrond beschermd nest dat niet permanent is verlaten, volgens de Raad van State altijd een overtreding van artikel 11 Flora- en faunawet is. Het ministerie moet dus wel degelijk beoordelen of een ontheffing kan worden verleend.⁶ Een ontheffing kan alleen worden verleend op grond van de in de Vogelrichtlijn genoemde belangen. Dit zijn:

- het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid;
- het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
- het voorkomen van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij en wateren;
- bescherming van flora en fauna.⁷

Dwingende redenen van groot openbaar belang en het belang van ruim-

telijke ontwikkeling komen in dit rijtje niet voor.

Voor de verstoring van vogelnesten is ontheffing op deze gronden dus niet mogelijk. De Raad van State acht het wel denkbaar dat het vernielen van foerageergebied, als gevolg waarvan vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels worden verstoord, kan worden gerechtvaardigd in het belang van ruimtelijke ontwikkeling, namelijk indien de verstoring niet van wezenlijke invloed is.⁸ Het ministerie van EZ heeft deze escape aangegrepen om in het belang van ruimtelijke ontwikkeling, ontheffingen te verlenen voor het vernielen van een buizerdnest in Leidsche Rijn, roekennesten langs de N204 bij Montfoort en een haviksnest in Dronten.⁹ De vraag is of deze praktijk bij de Raad van State stand zal houden. Ik denk het niet. De mogelijke escape is alleen van toepassing op het opzettelijk storen van vogels, niet op het opzettelijk vernielen van hun nesten.

VOLKSGEZONDHEID EN OPENBARE VEILIGHEID

Zoals gezegd noemt de Vogelrichtlijn wel een aantal andere belangen op grond waarvan ontheffing kan worden verleend. Het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid is het meest gebruikte belang. In de volgende twee gevallen heeft de Raad van State ontheffing op deze grond mogelijk geacht:

- De aanleg van een rondweg, de Haak om Leeuwarden: met de aanleg van deze weg wordt de verslechtering van de luchtkwaliteit beperkt, de verkeersveiligheid gediend en een aantal vormen van overlast voorkomen. Een nestboom van een buizerd mocht om deze redenen worden gekapt.¹⁰
- De aanleg van een hoogspanningsverbinding: dit is een voorziening in het belang van de openbare veiligheid. In dit geval ging het om de elektriciteitsvoorziening in de Randstad en het voorzien in extra waarborgen in geval van grootschalige calamiteiten in verbindingen of stations. Bomen met nesten die in gebruik zouden kunnen zijn bij ransuil en buizerd mochten worden gekapt.¹¹

Het is niet noodzakelijk dat een project specifiek moet zijn gericht op het dienen van het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid. Dit blijkt uit de uitspraak over de Haak om Leeuwarden. Wellicht kan ook de aanleg van een regionaal bedrijventerrein in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid zijn, namelijk als hierdoor milieuhinderlijke en gevaarlijke bedrijfsactiviteiten op grotere afstand van woonbebouwing worden geconcentreerd.¹²

De sloop van een leegstaand flatgebouw met asbest, waarin zich nestlocaties van de huismus bevinden, kan volgens het ministerie gelet op mogelijke brandstichting en vandalisme in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid zijn.¹³ Een ontheffing voor de kap van nestbomen van de roek kan in het belang van de volksgezondheid worden verleend vanwege

- 4 De laatste beschikking waarbij geen ontheffing werd verleend (voor het vernielen van nesten van huismus en gierzwaluw) omdat deze niet nodig zou zijn, dateert van 20 december 2012, Besluit project 'Oranjestraat Ochten'.
- 5 Dienst Regelingen, Aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet, 2009.
- 6 O.a. ABRvS 21 maart 2012, LJV BV9455, JM 2012, 68 m.nt. L. Boerema, r.o. 2.8.2, en de vervolguitspraak ABRvS 3 oktober 2012, LJV BX8989.
- 7 Art. 9 Vogelrichtlijn.
- 8 ABRvS 3 oktober 2012, LJV BX8942, Gt. 2012, 121 m.nt. E.T. de Jong, JM 2012, 146 m.nt. L. Boerema.
- 9 Ontheffing project 'Woonwijk, sportpark en busbaan Rijnvliet', 11 februari 2013 (buizerd), ontheffing project 'Roekenkolonie N204 Montfoort', 28 februari 2013 en ontheffing project 'Scholenzone', 24 september 2013 (havik).
- 10 ABRvS 21 maart 2012, LJV BV9455, r.o. 2.7.1.
- 11 ABRvS 29 december 2010, LJV BO9217, BR 2011, 44 m.nt. H.E., r.o. 2.116.
- 12 J. Gundelach, Vogelvrij. Een beschouwing over vogels met jaarrond beschermde verblijfplaatsen in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen, TvO 2012, 3, p. 72.
- 13 Ontheffing project 'Sloop en nieuwbouw Geysendorfferweg 2 t/m 36 Paterswolde', 11 februari 2013.
- 14 Ontheffing voor het 'Roekenbeschermingsplan/activiteitenplan van de gemeente Winsum', 20 maart 2013.
- 15 ABRvS 19 juni 2013, LJV CA3629.

de overlast door het gekrijs en de uitwerpselen.¹⁴

BUIZERDNESTEN

Er zijn dus wel degelijk mogelijkheden om, als het moet, bomen met jaarrond beschermde nesten te kappen. Bij een normale stads- of dorpsuitbreiding mogen de jaarrond beschermde nesten echter niet worden verwijderd. De nestbomen moeten dus blijven staan. Ook moet er voldoende gebied rondom de nesten onbebouwd blijven om te garanderen dat ze in gebruik blijven.

Zo hielden de gemeenteraden van Soest en Zeist bij het maken van een bestemmingsplan voor de voormalige vliegbasis Soesterberg rekening met twee buizerdnesten. Een gebied van 1,5 hectare zal onbebouwd blijven om de nesten te sparen.¹⁵

De conclusie is dat de Flora- en faunawet bescherming biedt aan bomen waarin vogels broeden. De boom mag pas worden gekapt als de vogels zijn uitgevlogen. Sommige vogelsoorten, zoals roofvogels en roeken, kunnen

een boom extra bescherming geven. Deze soorten hebben jaarrond beschermde nesten. Deze nesten mogen ook buiten het broedseizoen niet worden verwijderd. Dit kan alleen worden doorbroken op de gronden die zijn genoemd in de Vogelrichtlijn. Ruimtelijke ontwikkeling hoort daar niet bij. Zoals aangetoond, geeft het ministerie van EZ toch op deze grond ontheffingen af. Of dit toetsing door de Raad van State kan doorstaan, is zeer de vraag. Het zal nog wel enige tijd duren voordat hierover duidelijkheid is.

De klimregels zijn opgesteld door Annemiek van Loon

KLIMREGELS

Bomen zijn niet alleen om naar te kijken, ieder kind moet de boom in!

- DE BOOM IS JE VRIEND**
vraag aan de boom of je mag klimmen.
- GEEN DODE TAKKEN**
Takken zonder schors of met paddenstoelen zijn niet sterk. Zorg dat je zeker weet of de tak je kan houden.
- GEEN WEDSTRIJD**
Ga nooit hoger dan je durft. Kijk omhoog, maar ook naar beneden. Je moet zelf naar beneden kunnen en durven.
- BUIK NAAR DE BOOM**
Bij het omhoog en het omlaag klimmen heb je je buik naar de boom toe!
- 3 PUNTEN**
Steun altijd op 3 punten: 2 voeten en 1 hand of 1 voet en 2 handen, het liefst op 3 verschillende takken.
- KLIM DICHT BIJ DE STAM**
Hier kan de boom jou het beste dragen en is de kans dat je jezelf of de boom beschadigt het kleinst.
- REGEN**
Schors wordt door de regen erg glad. Het mos en de algen maken klimmen dan gevaarlijk: NIET KLIMMEN!
- BANG ZIJN IS GOED**
Boomklimmen is spannend, een beetje bang zijn hoort erbij. Dat zorgt ervoor dat je geen risico's neemt.
- NAAR BENEDEN**
Naar beneden klimmen is moeilijker dan naar boven. Houd je gezicht richting boom! Kijk goed waar je je voeten zet en voel of ze stevig staan.
- BEN JE INEENS ERG BANG?**
Ga dan stevig zitten en haal diep adem met je buik. Daar word je rustig van. Als je niet meer weet hoe je naar beneden moet klimmen, roep dan om hulp.

Foto: Luc Hoogenstein

BIJEN ZIJN HIP. NA JARENLANG AAN DE BEL TREKKEN HEBBEN DE IMKERS HET GROTE PUBLIEK TE PAKKEN. GROOTSCHALIGE BIJENSTERFTE ZETTE ONS TOT NADENKEN OVER HET ALTIJD ZO VANZELFSPREKENDE. OVERAL WORDT NU GEZAAID EN GEPLANT AAN BIJENLINTEN EN JONG EN OUD KNUTSELT AAN BIJENHOTTELS.



Bijen en bomen

Met dit bewustwordingsoffensief moet doorgepakt worden. Voor een langdurige verbetering van de biodiversiteit, want daar hebben we het hier over, is meer nodig dan een kleurrijk bloemenmengsel. Een gedegen kennis van de levenswijze van bijen in relatie tot planten ligt hier aan de basis. In dit artikel wordt een snelle vertaling gemaakt voor de toepassing van bomen als drachtplant. Voor uitgebreide informatie voor inrichting en beheer van stad en landschap wordt verwezen naar de vermelde websites.

VOEDSELBRON VOOR BIJEN

Bomen zijn voor bijen belangrijk voor de dracht ofwel het aanbod van nectar, stuifmeel en propolis. Bijen zijn voor hun ontwikkeling volledig afhankelijk van het eiwit- en vitaminerijke stuifmeel. Stuifmeel is de hele vliegperiode, van maart tot eind oktober, van belang voor bijen. De windbestuivers zoals Berk, Den, Spar en andere coniferen produceren massa's stuifmeel niet voor bijen geschikt. Zij moeten het hebben van planten die voor de bevruchting afhankelijk zijn van insecten.

Propolis is een ontsmettingsstof en bouwstof voor het nest en houdt ziekteverwekkers buiten. In ons land wordt propolis vooral verzameld op Populier en Kastanje.

Nectar is een suikerrijke vloeistof die door planten wordt geproduceerd. Bloemen scheiden nectar af op bepaalde delen van de dag om de gewenste insecten aan te trekken. Kamperfoelie bijvoorbeeld scheidt 's avonds en 's nachts nectar af en lokt zo naast bijen ook nachtvlinders die met hun lange zuignuit makkelijk bij de nectar in de buisbloem kunnen. Bomen scheiden ook nectar af via vegetatieve delen, de extraflorale nectariën zoals op

de bladeren van de Prunus. Honingdauw is een andere voedselbron voor bijen en wordt door bladluizen geproduceerd op onder meer lindes en dennen.

STRAAT- EN LAANBOMEN

Bomen hebben een specifieke plek in de plantenwereld. Het zijn langlevende organismen en door hun grootte vooral ook toepasbaar in druk stedelijk gebied. Daar waar geen plaats is voor een flora- en faunarijke grasland kunnen boomkronen veel goed maken. Bomen kunnen hierdoor in het stedelijk gebied een substantieel deel van de dracht voor hun rekening nemen. Hierbij moet duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen tuin- en parkbomen enerzijds en straat- en laanbomen anderzijds.

De laatste groep moet aan de verkeersfuncties kunnen voldoen en vaak een groeiplaats in verharding verdragen. Er zijn veel drachtplantenlijsten in omloop met bijzondere soorten waarvan de winterhardheid, functionaliteit en ziektegevoeligheid ontoereikend of nog onvoldoende bewezen zijn voor grootschalige toepassing. Dit is geen pleidooi voor monocultures in het openbaar groen. Nog steeds blijft het belangrijk om binnen de groep bewezen soorten zoveel mogelijk variatie aan te brengen. Zo leveren Robinia (Acacia) en Styphnolobium (Honingboom) wel veel nectar maar weinig stuifmeel. Pyrus communis (Peer) daarentegen levert veel stuifmeel maar weinig nectar. Diversiteit kan ook verhoogd worden door minder gebruik te maken van cultivars en waar mogelijk te werken met selecties van zaailingen.

TUINEN EN PARKEN

Plaatsen waar minder hoge eisen gesteld hoeven te worden aan de veiligheid en opkroonhoogte laten een veel ruimere keuze. Door in parken en tuinen juist andere soor-

ten aan te planten dan er al langs de wegen en straten staan wordt de diversiteit weer extra verhoogd. Omdat hier de ruimte is voor solitaires en eenlingen kan in parken ook worden geëxperimenteerd met exoten. Hier kan vaker een grote heester als klein boompje worden gebruikt. Acer griseum (Papieresdoorn) is een van de vele voorbeelden.

GESPREIDE DRACHT

Vrij makkelijk gaat de aandacht uit naar goede producenten van nectar zoals de Linde en de Acacia. Belangrijk is echter dat voor de bijen gedurende het hele seizoen aanbod is van nectar en stuifmeel. Esdoorns bijvoorbeeld staan niet bekend om hun uitbundige bloei maar vormen belangrijke leveranciers van stuifmeel en nectar in het vroegste voorjaar. De Veldesdoorn, de Noorse esdoorn en de Suikeresdoorn moeten hierbij met stip vermeld worden.

De Koelruit, Bijenboom en de Honingboom zijn inmiddels algemeen omarmd als bijenfavoriet en zijn van meerwaarde door hun late bloei in augustus. Om een brede spreiding te bereiken zijn echter ook de mindere drachtplanten van belang. Zij maken dat er ook bij koudere temperaturen meer te halen is. De wilg en Toverhazelaar zijn enkele zeer vroege bloeiers.

MILIEUFACTOREN

Een weldoordachte soortenkeuze geeft nog geen garanties voor een goed bijenbezoek. De natuur kent een grote gelaagdheid en ook voor een goede dracht moet met veel factoren rekening worden gehouden om deze gelaagdheid enigszins te benaderen.

Bij cultivars kunnen eigenschappen van een plant bewust of onbewust verloren zijn gegaan. Zo kunnen meeldraden en nectarklieren ontbreken of onvolledig zijn. Bij gevuldbloemigen kan nectar en stuifmeel ontbreken. De Prunus avium (Zoete kers) scoort daarom hoger op biodiversiteitswaarde dan de cultivar Prunus avium 'Plena'. Ook een variant van de Paardenkastanje, de Ausculus hippocastanum 'Baumannii', is een gevuldbloemige. Wanneer de boom op een plaats komt waar vallende kastanjes geen bezwaar zijn, kan daarom beter gekozen worden voor de soort zelf.

De nectarafscheiding hangt samen met de vochtigheid van de bodem waarin een boom kan groeien. Een boom kan er gezond uitzien terwijl de nectarafscheiding stagneert als gevolg van te droge groeiomstandigheden voor de soort. Voor het optimaal functioneren van een boom moet dus gerefereerd worden aan de natuurlijke groeiomstandigheden.

HONINGBIJ ALS GRAADMETER VOOR BIODIVERSITEIT

Bomen zijn een zeer belangrijke component in het stedelijk groen. Veel bomen zijn zo ver doorgeweekt dat we soms vergeten waar hun oorsprong ligt. Door daar weer naar op zoek te gaan krijgen we meer inzicht in de natuurlijke groeiomstandigheden en het ecosysteem waar de boom onderdeel van uit maakt. Deze ecosystemen zijn enorm complex maar uitstekend bruikbaar als referentie voor het werken aan meer biodiversiteit. De honingbij is een uniek dier; door haar gedomesticeerde levenswijze enerzijds en de volledige afhankelijkheid van de natuur anderzijds geeft zij ons een goed beeld van de gesteldheid van onze leefomgeving. De honingbij is hiermee een prima graadmeter voor het natuurlijke evenwicht in onze tuinen en straten.

Bronnen
www.drachtplanten.nl
www.bijenhulpdesk.nl



Ook onder de bomen is er ruimte voor drachtplanten. Voordat het blad aan de bomen komt is er ruimte voor de stinzenflora, zoals hier de holwortel.

LANGS SPECIALE MONUMENTALE EN BIJZONDERE BOMEN

ALS JE EEN BOS GOED WILT BEKIJKEN BLIJF DAN VOORAL AAN DE RANDEN VAN DAT BOS. DAT ADVISEERT BERT MAES TIJDENS EEN PRESENTATIE OP DE DONATEURSDAG VAN DE BOMENSTICHTING. IN HET ZUID-LIMBURGSE EPEN KWAM OP ZATERDAG 14 SEP-

TEMBER EEN AANTAL DONATEURS LUISTEREN NAAR ZIJN VERHAAL. TIJDENS EEN WANDELING IN HET ONDERSTE BOS LEERT IEDEREEN DAT HET HEEL VAAK VOORAL DE RANDEN VAN EEN BOS ZIJN OM UITVOERIG BIJ STIL TE STAAN.

'Esdoorns zijn exoten, die komen van nature eigenlijk niet voor in Nederland. Nou, tot een klein stukje in Limburg dan, verder niet', vertelt Maes, van Ecologisch Adviesbureau Maes. Het is een onderdeel van zijn betoog waarin hij uitlegt dat veel oorspronkelijk inheemse bomen en struiken in hun voortbestaan worden bedreigd. Een aantal soorten in ons land is volgens Maes al uitgestorven. De bedreigde soorten lopen tegenwoordig groot gevaar door het kappen van bosranden, ook in Zuid-Limburg. Maar ook nietsdoen en 'het aan de natuur overlaten' is meestal niet het goede advies. 'Veel natuurbossen waren immers productiebossen en de bomen zijn de zoveelste generatie. Dus als je daarin loopt zie je veel van hetzelfde. De diversiteit van de meeste bossen vind je vooral aan de randen.'

AUTOCHTONE BOMEN

'Veel bomen doen het natuurlijk pas echt goed als er voldoende licht is. Dat vind je aan de bosranden. Vroe-

ger waren de bossen lichter. Door het hakhoutbeheer werden bomen vroeger niet zo hoog. De huidige bossen groeien nu de hoogte in, die houden het licht tegen', vult plantencoloog René van Loon, van Van Loon Ecologisch Adviesbureau, aan op het verhaal van Maes.

Maes en Van Loon hebben elkaar in het verleden gevonden in hun strijd om inheemse, autochtone bomen en struiken voor Nederland te bewaren. Samen inventariseren ze veel streken in ons land en in Vlaanderen op de aanwezigheid van oorspronkelijke begroeiing. Gaandeweg zijn ook Staatsbosbeheer en andere natuurterreinbeheerders zich voor het werk van Maes en Van Loon gaan interesseren.

HET ONDERSTE BOS

In twee groepen hebben de bezoekers van de donateursdag een wandeling gemaakt langs de randen van het Onderste Bos in het krijtland van Zuid-Limburg. Maes en Van Loon

hebben daar laten zien wat de natuurlijke rijkdom is: wilde rozensoorten, meidoorns, wilde mispel, haagbeuk, Spaanse aak, gewone esdoorn, beuk, zomer- en wintereik, rode kornoelje en wilde kardinaalsmuts. Het is een van de twee rijkste wilde rozen-groeiplaatsen in Zuid-Limburg en in ons land met o.a.: heggenroos, beklierde heggenroos, viltroos, kleinbloemige roos en bosroos. De bosrand laat ook een prachtig stukje cultuurhistorie zien, van hoe mensen vroeger met bomen en struiken omgingen (oude knobomen, grote hakhoutstoven, en haagrestanten). Niet alleen hout en takken, maar ook schors, bastvezels, bladvoer (voor het vee) en vruchten werden benut voor allerlei doeleinden. Schitterende oeroude knobomen van haagbeuken waren ook op diverse plaatsen in de directe omgeving van het bos als percelingsafscheidings te zien.

WAAROM KAPPEN: VLINDERS, HAZELMUIZEN EN MAISAKKERS

Door kappen in de bosrand komt meer licht in het bos, en dat is eigenlijk heel noodzakelijk. Daar profiteren vlinders en hazelmuisen van. De hazelmuis is in Zuid-Limburg daardoor weer terug van bijna weggeweest. Bomen en struiken krijgen weer kans te ontkiemen. Het Onderste Bos grenst aan een grote maisakker en de boer heeft last van overhangende takken van enkele grote monumentale zomereiken. Hij wil dat de eiken gekapt worden.

De in zijn voortbestaan bedreigde hazelmuis heeft voordeel bij open plekken in de bosrand, met hulst en, natuurlijk, hazelnootstruiken. Om die redenen werden diverse waardevolle monumentale bomen en oude uitgegroeide hakhoutstoven van haagbeuk en es, geblest met gele verfstrepen. Allerlei partijen hebben zich in de kwestie gemengd met als gevolg dat de kap is stilgelegd en er nu ruimte is voor bezinning en alternatieven.

HET VIJLENERBOS

Het Vijlenerbos is het mooiste en best bewaarde eikenbos in ons land. Het is ook het hoogst gelegen (tot meer dan 300 meter) bos van ons land en het grootste bos van Zuid-Limburg. Hier zien we de best bewaarde natuurlijke

Interessante websites

www.ecologischadviesbureauaemes.nl/bureau.html

www.monumentaltrees.com/nl/nld/limburg/gulpenwittem/7143_onderstebos/

samenstelling van een eikenbos, met zowel zomer- als wintereik en verder onder meer: beuk, wilde lijsterbes (die hier hoogtes bereikt tot 20 meter), zachte berk, sporkehout, wilde mispel, haagbeuk, ruwe iep en de laatste groeiplaats van de wilde appel in Zuid-Limburg. Die is trouwens in heel Nederland bijzonder zeldzaam. We troffen warempel nog één appeltje aan een boom!

Het eikenbos is een bijzonder voorbeeld van een zogenaamd middenbos: een combinatie van grote opgaande bomen met hakhout in de ondergroei. Het is een aanrader om in het voorjaar nog eens te gaan kijken als de voorjaarsflora in de ondergroei uitbundig bloeit.

KENNIS UITWISSELEN

Maes ziet het als een mooie taak voor de Bomenstichting om met de verschillende partijen om tafel te gaan zitten. 'Je moet niet zo in afzonderlijke organisaties en doelen denken, stop dat sectoraal denken', zegt hij. 'Je moet meer 'en-en-denken.' Uitwisseling van kennis, het aangaan van een gesprek is belangrijk', adviseert Maes de Bomenstichting. We zagen op de donateursdag veel bijzondere monumentale bomen. Overigens geen van alle opgenomen in de databank van de Bomenstichting. Het zijn bomen die minder in het oog vallen dan die op oude buitenplaatsen, in parken en op dorpspleinen. Ze zijn zeker niet minder verrassend en indrukwekkend!



Eeuwenoude knothaagbeuken bij het Onderste Bos



Wilde mispel met vruchten



René van Loon



Knothaagbeuken aan de grens met België

Van Loon heeft een heel eigen specialisatie opgebouwd. Hij 'oogst' met zijn bedrijf veel zaden en stekken van oorspronkelijk in Nederland voorkomende bomen en struiken. Hij zorgt vervolgens ook voor vermeerdering. In Flevoland, bij Dronten, worden sinds het jaar 2000 door Staatsbosbeheer bomen geplant die niet meer zo veel voorkomen. Van Loon levert veel zaden en stekken aan deze genenbank. Daar worden ook bomen gekloond om de soort in stand te houden. Zo blijft dit genetisch erfgoed voor de toekomst bewaard en kan het ook benut worden voor nieuwe beplantingen.



WAAIBOMEN

BOVENOP DE DUINEN STAAN ZE: SCHEEFGE-GROEIDE BOMEN. ZE ZIJN TYPEREND VOOR KUSTGEBIEDEN EN BEKEND UIT DE BOEKEN VAN WINNIE THE POOH. VRAAG AAN IEMAND WAAROM DEZE BOMEN ZO SCHEEF-GROEIEN EN HET ANTWOORD WORDT MET GEMAK GE-GEVEN: DOOR DE WIND! MAAR HOE ZIT HET NU PRECIES?

BOB URSEM VAN DE TU DELFT VERRICHT AL JAREN ONDERZOEK NAAR DE FUNCTIONELE EIGENSCHAPPEN VAN BOMEN EN PLANTEN. WE KENNEN DEZE WETENSCHAPPER ONDER ANDERE ALS SPREKER VAN DE DIERCKXLEZING. HIJ RICHTTE ZICH TOEN OP BOMEN EN ELEKTRICITEIT.

ZONNE-ENERGIE VERDER ONTRAFELD
Feitelijk begint alles met de zon. De zon heeft een positief effect op iedereen. Deze positieve uitstraling is ook heel letterlijk te nemen. De zon schiet continu elektrische deeltjes op ons af, protonen en elektronen. Deze protonen zijn positief geladen, relatief zwaar en worden geabsorbeerd door de atmosfeer rondom de aarde die daardoor positief geladen wordt. De veel kleinere en snellere elektronen die negatief zijn geladen schieten door tot aan de aarde en zorgen voor een negatief geladen aardbol. De aarde, de bomen en de mensen erop zijn dus allemaal negatief geladen. De atmosfeer rondom de aarde is positief. Vegetatie zoals de toppen van bomen en gebouwen zorgen voor ontlading.

ZOUT STERKER DAN WIND
Het afbuigen van een boom langs de kust wordt veroorzaakt door zeewind. Echter niet door de

sterke kracht van de wind. Met de zeewind worden zoutionen mee gevoerd. Deze zoute zeewind veroorzaakt met de zoutkristallen een verhoogde positieve lading boven de bomen waardoor deze veel negatieve ionen (vocht) gaan verdampen. De verdamping veroorzaakt in de stam en takken van een boom aan de landzijde, een stijging van de temperatuur. Dit door de vochtstroom in het spinthout waardoor er verbranding optreedt, net onder de bast van de boom. De zeewind koelt de kant van de boom die naar de zee gericht is, hierdoor zal hier geen verhoging van de temperatuur ontstaan in de stam. Er zijn dus grote verschillen in vocht en temperatuur van de stam en takken aan de zeezijde in vergelijking met de landzijde. Hierdoor trekt de boom krom wat weer versterkt wordt door de groei van de boom. De boom groeit krom. We weten nu dat de constante stroom van zoutionen verantwoordelijk is voor de groeiwijze van veel bomen aan de kust.

BOMEN EN ONWEER

Het stijgen van de temperatuur in de sapstroom van de boom kan ook andere oorzaken hebben dan zoutionen. Bij onweer spelen de positieve en negatieve ladingen wederom een rol. Wanneer een positief geladen wolk, langzaam door de wind gedreven, zich verplaatst over een rij bomen, zullen negatieve ionen ontstaan die zich in de richting van de onweerswolk bewegen. De aanwezigheid van een elektrisch veld maakt dat transpiratie en evaporatie bij de bomen optreedt. Hierdoor omhullen de ionen in de wolk zich met watermoleculen waardoor er een negatief geladen wolk ontstaat. Deze wolk wordt elektrostatisch naar boven getrokken en door de wind naar de volgende boom verplaatst. Op de

sterker de aantrekkingskracht ervan. Dit resulteert in een ontlading door middel van bliksem.

ZEEWIND SLECHT EXCUUS

Terug naar de kust. Vaak wordt het de wind verweten dat bomen langs de kust niet naar verwachting groeien. Het gaat dan niet over duinen kustbegroeiing maar over de boombeplantingen langs wegen en in woonwijken in de buurt van de kust. Gaan we verder onderzoek doen naar de oorzaak van slechte groei of zelfs het geheel uitvallen van een boom dan kom je tot andere conclusies. Terwijl in de duinstroken bewust wordt gekozen voor inheemse en bewezen kustbeplanting wordt even verderop geen enkele relatie meer gelegd met de groeiplaats nabij de

BUIGEN VOOR ZOUT

negatief geladen wolk wordt door de volgende boom gereageerd met positieve ionen, transpiratie en evaporatie. Er ontstaat een positieve wolk hangend onder de negatieve wolk. Er hangt nu een negatief geladen wolk onder een positief geladen wolk. De positief geladen donderwolk trekt beide wolken naar boven en wanneer ze een volgende boom bereiken wordt weer een negatief geladen wolk aan het geheel toegevoegd. Zo ontstaat op den duur een gigantische batterij met elektriciteit ook wel Zebralading genoemd. Hoe groter de stapeling van wolken hoe dichter de donderwolk genaderd wordt en hoe

zee. Naast een verkeerde boomsoortkeuze blijkt vaak ook weinig nagedacht te zijn over een groeiplaatsinrichting of standplaats. De zeewind is vaak een slecht excuus voor slecht groeiende bomen.

Aanplant van bomen in kustgebieden, waar moet rekening meegehouden worden?

- **Specialisten**
Bomen onderscheiden zich niet alleen in grootte, kleur etc. Van nature heeft iedere boom een specialisatie. Zo staan Mangrovebossen met



HET LANDELIJK REGISTER VAN MONUMENTALE BOMEN

AANTALLEN, KENMERKEN, FEITEN EN VRAGEN

Op 4 april 1980 werd de eerste monumentale boom in het Landelijk Register van Monumentale Bomen opgenomen. Een 18 meter hoge bruine beuk (*Fagus sylvatica 'Atropunicea'*) aan de Wilhelminastraat 3 in Wemeldinge. Sindsdien zijn er tot 24 juni 2011 in totaal 15.127 boomobjecten met in totaal 32.861 bomen in het register vastgelegd. Als we spreken over boomobjecten gaat het over solitaire bomen, maar ook over lanen en soms zelf over hele parken, zoals het Vondelpark.

Laat het gemiddeld 30 minuten werk zijn om een monumentale boom te schouwen en de gegevens ervan vast te leggen in het register, dan praten we over in totaal 7.563-en-een-half uur, gelijk aan bijna 5 jaar aan werk. En dat is dan exclusief alle reizen die nodig zijn om van boom naar boom te reizen. De enorme hoeveelheid werk die in het Landelijk Register is vastgelegd is één van de redenen om de bestaande gegevens uit de oude database zo goed mogelijk in een nieuwe, via internet toegankelijke databank op te nemen.

De hoeveelheid en de grootsheid van de geregistreerde data zijn enorm: 408 verschillende boomsoorten, met in de top 5 (in volgorde) Hollandse linde (10%), zomereik (9%), paardenkastanje (8%), rode beuk (7%) en beuk (6%). Alles bij elkaar opgeteld (hoogtes, stamdiameters en leeftijden) representeert het register één gigantische monumentale boom van 591 km hoog, met een stamdoorsnede van 27 km, die ontkiemd zou moeten zijn ten tijde van de eerste verschijning van mensachtigen op onze planeet.

Van alle levende bomen in het register had tijdens de laatste schouwronde in de periode 2005-2009 76% een goede of redelijke conditie en 24% een matige, slechte, of zeer slechte conditie. Een gemiddeld gemeentelijk bomenbestand wordt gekenmerkt door circa 90-95% van de bomen in een goede tot redelijke conditie, maar dat is dan ook geen collectie van alleen de oudste en meest monumentale bomen zoals het register dat wel is.

De natuurlijke boomvorm (vrijuitgroeïend, natuurlijke treur- of zuilvorm of meerstammig) komt het meeste voor in het register (93%). De overige bomen zijn snoeibomen, in velerlei vorm, van blok tot lei (7%). Aangezien de mens nog geen kroonmodel heeft gevonden waarvan de levensverwachting hoger is dan dat van het natuurlijke model van de kroon, zal dit percentage laag blijven.

Van de 15.127 boomobjecten zijn er 10.736 met de status 'monumentaal'. Veel van de objecten die nog niet, of niet

meer, monumentaal zijn, zijn de bomen op de reservelijst (bijna monumentaal) en bomen of objecten die reeds geveld zijn. Een lijst van monumentale bomen heeft nu eenmaal te maken met instroom van 'nieuwe' monumentale bomen, maar ook met uitstroom door het afsterven van de veterane bomen.

Een databank is dus nooit klaar, maar altijd een dynamisch geheel. En dat is één van de belangrijkste uitgangspunten van de nieuwe interactieve website via welke de databank beheerd kan worden: de mogelijkheid om up-to-date gegevens bij bestaande bomen in te voeren, nieuwe bomen toe te voegen en dode of geveld bomen uit de lijst van actieve objecten te halen.

Een tweede belangrijke functie van de online databank wordt de vindbaarheid van monumentale bomen voor alle geïnteresseerden. In eerste instantie via de website, en hopelijk later ook via een app, kan men via een kaart inzoomen op een specifiek gebied om te zien of, waar en welke publiek toegankelijke monumentale bomen er te vinden zijn. Gegevens omtrent de geregistreerde bomen worden zo voor een veel groter publiek, veel beter ontsloten.



Monumentale boom Wemeldinge, V.I.n.r. Finn, Robin en Evi

De laatste bomenschouwronden zijn reeds enkele jaren geleden uitgevoerd. Dat betekent dat na invoering in de nieuwe databank de boomobjecten weer toe zijn aan een nieuwe schouwronde om zo de meest up-to-date gegevens in het register vast te leggen. De Bomenstichting ontwikkelt hiervoor methoden en zoekt naar middelen. Zo kunnen na de lancering in begin 2014 bijvoorbeeld particuliere eigenaren (betreffende 44% van alle objecten) zelf via de website de basisgegevens aanpassen, foto's of rapporten van boomcontroles toevoegen, of aangeven dat hun boom geveld is. Ook kunnen gemeenten gegevens aanleveren, of zelf al invoeren in het register, voor de 36% van de monumentale bomen die onder beheer van een gemeente valt.

De uitdaging na de lancering van de website, begin 2014, is om het schouwwerk over veel handen te verdelen en de invoering van de gegevens helder en eenvoudig te houden. De Bomenstichting zal voor de controles dan ook een beroep doen op de boomcontrolecapaciteiten en kwaliteiten van de eigen contactpersonen en deskundige vrijwilligers, zowel binnen als buiten de eigen gelederen. Vele handen maken licht werk en de nieuwe databank wordt zo een zeer waardevolle verzameling van informatie die door velen is vergaard en uiteindelijk op één plek samenkomt.

de wortels in het zoute zeewater en kan de mammoetboom bosbranden overleven. Kies daarom voor bomen die zich langs de zeekust bewezen hebben.

• Groeiplaatsinrichting

Aan het juist inrichten van de groeiplaats werd tot enkele jaren terug weinig of geen aandacht besteed. Bomen in verharding, met een ondergrondse groeiplaats van 1 kubieke meter was een normaal verschijnsel. De omliggende grond werd zo aangetrild voor een stabiele verharding dat het voor boomwortels een onneembare barrière werd. Ook nu nog worden bomen geplant in een veel te kleine groeiplaats. Het toedienen van groeimiddelen zoals voedingsstoffen of mycorrhiza is dan misschien goed voor de gemoedsrust van de planter maar heeft voor de boom geen enkele zin meer.

- De invloed van de zee is groot en door een boom te planten op plaatsen waar bijvoorbeeld

beeld door bebouwing geforceerde en geconcentreerde luchtstromen ontstaan, zal het voor de boom nog moeilijker worden goed te kunnen ontwikkelen. Kies de plantlocatie rekening houdend met de expositie ten opzichte van wind en gebouwen.

- Langs de kust vind je van nature zandgrond waarin beperkt voedingsstoffen aanwezig zijn. Dit is een magere uitgangssituatie voor verwende kwekerijbomen. Bij de aanleg van een woonwijk en wegen wordt de bodem bovendien vaak nog verslechterd door ophoging en verdichting. De bodemstructuur en het bodemleven hebben dan weer jaren nodig voor een goed herstel.

Ook langs wegen en in wijken aan de kust kunnen gezonde bomen groeien. Het klopt dat zeewind extra kennis vraagt bij het kiezen van de juiste boomsoort. De praktijk leert dat de stadsbodem een grotere belemmering vormt. Zeewind is echter geen excuus voor slechte groei.

BERICHTEN



Beleef de Lente bij de Bomenstichting!

Vogelbescherming Nederland organiseert komend voorjaar voor de achtste keer Beleef de Lente. Op www.beleefdelente.nl kunnen de belevenissen van acht soorten broedvogels worden gevolgd. En dit jaar doet de Bomenstichting mee! In de tuin van de Bomenstichting hangt een grote nestkast waar al vijf jaar op rij spreeuwen tot broeden komen. Deze spreeuwen zullen met de camera worden gevolgd, 24 uur per dag, vier maanden lang. Eén camera hangt in de nestkast, zodat iedereen de gebeurtenissen in de nestkast van nabij kan volgen. Denk bijvoorbeeld aan het uitkomen

van de eieren of het voeren van de jonge spreeuwjes. De tweede camera hangt buiten aan de boom, zodat ook het leven buiten de kast gevolgd kan worden. De camera's zijn online vanaf 1 maart 2014 tot 30 juni 2014.

Bureausecretaris

Sinds 1 oktober 2013 heeft de Bomenstichting een bureausecretaris, Hanna Hirsch. Hanna is voor 20 uur in de week via een payrollbureau ingehuurd voor het werk dat zij de afgelopen twee jaar als vrijwilliger al deed. In verband hiermee is Hanna uit het bestuur getreden. Wij wensen haar veel succes toe!



Donateursbijdragen

Dankzij uw donaties kan de Bomenstichting haar werk voortzetten. Het bestuur wil u daarvoor hartelijk danken. Mocht u uw bijdrage voor 2013 nog niet hebben voldaan, dan verzoeken wij u dit alsnog te doen. Voor het betalen van de donateursbijdrage voor 2014 ontvangt u nog een brief.



Meer dan 50% korting op boeken!

U kunt de volgende boeken met grote korting bij de Bomenstichting verkrijgen:

Bomen en mensen

€ 10,- (excl. verzendkosten)

Bijzondere bomen in Nederland

€ 12,50 (excl. verzendkosten)

Bestellen is mogelijk via de webwinkel (www.bomenstichting.nl) of schriftelijk.

HOE MEER GROEN, DES TE MEER vogels

Foto: Hans Verhoeven



TOT VOOR KORT HADDEN NATUURBESCHERMERS EN VOGELAARS WEINIG AANDACHT VOOR HET STEDELIJK GEBIED. IN DE STAD WONEN MENSEN, DE NATUUR BEGINT PAS BUITEN DE BEBOUWDE KOM. KORTOM, EEN BEELD VAN TWEE GESCHIEDEN WERELDEN. ER IS ECHTER WEL DEGELIJK SPRAKE VAN 'STADSNATUUR', DE BEBOUWDE KOM IS VOOR EEN AANTAL VOGELSOORTEN VAN GROOT BELANG.



Foto: Hanna Hirsch

De stad is bij uitstek een plek waar mensen en vogels elkaar ontmoeten. De wijze waarop de mens het landschap vormgeeft bepaalt in belangrijke mate het voorkomen van planten en dieren. Dat geldt ook voor het stedelijk gebied. Voor sommige vogelsoorten is de stad zelfs het belangrijkste leefgebied. Bekende voorbeelden uit de vogelwereld zijn de gierzwaluw, de huismus en de Turkse tortel.

Het stedelijk landschap is dynamisch en verandert soms snel, dan weer geleidelijk. Door renovatie, sloop, nieuwbouw en stadsuitbreiding past de mens de stad steeds weer aan veranderende wensen en mogelijkheden aan. Hierdoor krijgt ook het leefgebied van de stedelijke flora en fauna een ander aanzien. Soms ten gunste van een soort, maar tegenwoordig meestal niet in het voordeel van typische stadsvogels.

BESCHERMINGSPLAN

Effectieve bescherming van vogelsoorten richt zich op de belangrijkste populaties en de leefgebieden. Voor dieren die in de stad hun belangrijkste leefgebied vinden, moet de bescherming dus plaatsvinden binnen de grenzen van de stad.

In 2006 startte Vogelbescherming Nederland als eerste ter wereld een beschermingsplan voor stadsvogels. Met als tweeledig doel:

- het verbeteren van het leefgebied voor vogels in de bebouwde omgeving;
- een groeiend aantal mensen enthousiasmeren voor vogels.

Bij renovatie en nieuwbouw zouden voorzieningen voor vogels eigenlijk vanzelfsprekend moeten zijn. Denk aan neststenen voor gierzwaluwen en Vogelvides voor huismussen. Dit soort maatregelen zijn moeilijk ach-

teraf aan te brengen maar zijn voor het behoud van leefgebied voor deze soorten cruciaal. De bebouwing staat er voor lange tijd, zodat het stedelijk gebied ook in de toekomst geschikt blijft voor vestiging van vogels.

Naarmate een wijk én de begroeiing ouder worden, neemt het aantal vogelsoorten toe. Want naast nestplaatsen, zoals de hiervoor genoemde voorbeelden, zijn voedsel en veiligheid cruciaal. Stedelijk groen speelt hierbij voor de meeste soorten een doorslaggevende rol. Het basale ecologische principe - de fauna volgt de flora - is ook in de stad van kracht. Naarmate begroeiing ouder wordt, is het voor vogels steeds aantrekkelijker. Oudere bomen herbergen een grote diversiteit aan levensvormen en vogels vinden er meer voedsel, nestplaatsen en dekking. In Nederlandse steden krijgen bomen slechts mondjesmaat de kans om uit te groeien tot volle wasdom. De meeste stadsbomen worden niet ouder dan 20 jaar.

ECONOMISCHE WAARDE

Bomen en struiken zijn niet alleen belangrijk voor dieren; bomen en struiken zijn van grote invloed op het welzijn van de mensen. De voordelen van groen in steden zijn al langer bekend. Stedelijk groen heeft een culturele waarde, het geeft identiteit aan een bepaalde plaats. Stedelijk groen heeft een economische waarde, huizen aan groen of water zijn meer waard. Stedelijk groen heeft een gebruikswaarde voor recreatie en stedelijk groen heeft een belangrijke waarde voor de volksgezondheid. De bomen zorgen niet alleen voor zuurstof en zuivering van de lucht, maar mensen bewegen meer in een groene omgeving.

Groen geeft de stenen stad een zachtere aanblik, dempt het geluid en brengt koelte in de zomer door de schaduw en het vasthouden van water in de stad. Een gemiddelde boom gebruikt al snel 100 liter water per dag. Door de aanwezigheid van uitgegroeide, volwassen bomen kan de temperatuur op de heetste zomerdagen in steden lokaal 5 graden lager

zijn. Mensen hebben aantoonbaar minder gezondheidsklachten in een groene leefomgeving. Om de constant groeiende en steeds warmer wordende stad leefbaar te houden, zijn bomen dus noodzakelijk.

Door al deze functies heeft stedelijk groen een steeds belangrijkere politieke en economische waarde. Uit onderzoek in Nederland en Groot-Brittannië is bovendien gebleken dat in de stad een simpele regel geldt 'hoe meer groen, des te meer vogels'. De aanwezigheid van vogels in de stad kan dus worden uitgelegd als een symbool voor de kwaliteit van onze eigen leefomgeving.

MEER BOSVOGELS

In het stedelijk gebied van Nederland neemt een groep vogels, die we kunnen typeren als algemene bosvogels, sterk toe. In de jaren zestig en zeventig is veel recreatiegroen aangeplant rond steden. Door een meer natuurlijk beheer, het toenemend gebruik van inheemse loofbomen én door het ouder worden van deze bomen, zijn dit soort recreatiegebieden steeds aantrekkelijker geworden voor deze groep. De vogels gebruikten deze terreinen als springplank om steden te koloniseren.

Grote bonte specht, boomklever en boomkruiper bijvoorbeeld zoeken hun voedsel langs stammen van bomen en zij nestelen in boomholten. De boomklever maakt veelvuldig gebruik van nestkastjes. Het voorkomen van deze drie soorten heeft een opvallend gelijk patroon. Daarbij is de aanwezigheid van grote bomen van doorslaggevende betekenis. De aantallen zijn overal laag, maar er is een voorkeur voor parken en wijken met open huizenblokken, in plaats van gesloten huizenblokken. Bij gesloten huizenblokken liggen de tuinen binnen het huizenblok en staan niet in directe verbinding met de omgeving. Er is doorgaans minder ruimte voor bomen en groen.

De boomkruiper, die ook gebruikmaakt van gevels voor voedsel en nestplaats, komt meer gelijkmatig

over de stad verdeeld voor dan de andere twee soorten. Een vergelijkbaar patroon laten soorten als gaai en staartmees zien.

De stadsduif daarentegen heeft een uitgesproken voorkeur voor boomloze straten. Rotsduiven, de voorouder van onze stadsduif, leven hoofdzakelijk in boomloze gebieden. Hierdoor vermijden ze concurrentie om voedsel met boombroedende soorten.

Meer informatie over de rol van stedelijk groen en stadsplanning op de samenstelling van stadsvogelgemeenschappen wordt uitgebreid beschreven in het binnenkort te verschijnen boek 'Stadsvogels in hun domein' (KNNV uitgeverij, ISBN 9789050114660). Het boek openbaart het stedelijk milieu als een verrassend veelzijdig leefgebied voor vogels. Aan de hand van wijktypen onttraft dit boek de verschillende leefgebieden voor stadsvogels. Na het lezen van dit boek zal iedereen beseffen dat de bebouwde kom een van de meest vogelrijke landschappen van ons land is, waar met gerichte aandacht zinvol beschermingswerk is te verrichten.



Foto: Hanna Hirsch

Legendes & sagen met een boom als middelpunt

ONZE OVERLEVERING KENT VEEL VOLKSVERHALEN DIE IN DE VORM VAN SAGEN EN LEGENDES EERST MONDELING EN LATER OP SCHRIFT OVERGELEVERD ZIJN. DE LEGENDE, MET VAAK DE NADRIJK OP EEN HEILIGENLEVEN OF WONDER, IS MEESTAL ONTSTAAN IN KATHOLIEKE KRING. DE SAGEN, MET ALS HOOFDROLSPELERS HEKSEN, TOVENAARS, ELFEN EN ANDERE TOLKIEN-ACHTIGE FIGUREN ZIJN MEER NIET-CHRISTELIJKE OVERLEVERINGEN. BEIDE BEZITTEN ZE VAAK EEN KLEINE KERN VAN WAARHEID, WAAROMHEEN ZICH IN DE LOOP VAN DE TIJD EEN VERZONNEN VERHAAL SPON. VERTEL UW VERHAAL AAN DE PERSOON DIE AAN UW LINKERZIJDE ZIT, ENZ, ENZ, EN BIJ PERSOON 30 AANGEKOMEN IS EEN NIEUW VERHAAL GEBOREN.

en verderf. Zij overspelen zichzelf, als zij het pasgeboren kind van landheer Dirk Ten Vorsel ontvoeren. Zwarte Kaat wordt opgepakt en ter dood veroordeeld. "Zij stierf razend en buiten zichzelf", aldus Snieders. Haar stofelijk overschot werd begraven in de bossen van het huidige landgoed Ten Vorsel. De bevolking was zo bang voor Zwarte Kaat dat men een tijdlang haar bosgraf niet durfde te naderen. Toch plantte men volgens Snieders later een eiken heester op deze plek. In werkelijkheid waren het beuken. Nog steeds is de boom die hieruit gegroeid is terug te vinden

DE GELDBOOM OP DE ROOVERTSE HEIDE

In de jaren negentig van de vorige eeuw verschijnen twee boeken onder de titel 'Merkwaardigheden in Brabant' van de hand van Brabantkenner bij uitstek Anton van Oirschot. Korte stukjes

beantwoorde vraag: "Weet u misschien de geldboom te staan?" Politie is er nog net niet aan te pas gekomen, maar veel heeft het niet gescheeld. Tot uiteindelijk de beheerder van Brabants landschap van dit gebied met het bericht kwam dat hij wist waar de boom stond. Het blijkt een vrij afzichtelijke meerstammige berk te zijn die ver op zijn retour is. Maar munten hingen er aan! De meeste bleken Deense kronen te zijn. Was de dader een Deen?

DE WONDERLINDE MET SPAR

In de negentiende eeuw plantte men wel eens een spar in de kruin van een oude knotlinde. De gedachte was dat de spar het rotte hout van de linde keurig zou opruimen. Een oude tekening van de linde van Oisterwijk getuigt van dit gebruik. Maar er bestaat

Han van Meegeren (hanvanmeegeren@home.nl) is een dendrofiel (bomenliefhebber) die graag op zoek is naar monumentale bomen. Hij publiceert zijn bevindingen op de website www.cubra.nl, www.monumentaltrees.com en hij schreef mee aan het boek 'Bijzondere bomen in Nederland, 250 verhalen'. Hij is als deskundige verbonden aan de Bomenstichting.



Bergeijk: heksenbusseke



Bladel: heksenboom Zwarte Kaat



Roovertseheide: geldboom



Middelbeers: linde met spar



Breda: koortsboom

DE BOOM
Een boom spreekt blijkbaar tot de verbeelding van de mens. Want in veel van dit soort overleveringen staat een boom in meer of mindere mate centraal. Hoe komt dat? Ik denk o.a. door de volgende zaken. Allereerst is een boom een levend wezen dat vele generaties mensen kan overleven. Een boom kan een leeftijd bereiken waar een mens enkel van kan dromen. Vaak heb ik bij bezoeken aan oude bomen andere mensen horen verzuchten: "Als zo'n boom eens kon vertellen." De ouderdom van onze monumentale bomen dwingt dus respect af; die boom stond er al toen Napoleon met zijn

leger hier langs kwam! Ten tweede prikkelt de grillige vorm van een monumentale boom de fantasie. De mens is er van onder de indruk en dicht de boom misschien wel meer toe dan redelijk is. Al eeuwen werden bomen gekozen om recht onder te spreken, de geboden voor te lezen en de veroordeelden aan op te hangen.

Zijn er dan nog veel bomen te vinden waaromheen een soort van sage of legende hangt? Nee, het zijn er niet zo veel meer. Toch wil ik in dit artikel enkele uiteenlopende bomen kort voor u beschrijven. Ik heb mij beperkt tot de provincie waar ik woon, Brabant, met

een enkel uitstapje van honderd meter in Gelderland.

DE HEKSENBOOM VAN ZWARTE KAAAT

In 1852 verschijnt het boek 'Het kind met den helm' van Dr. J. Renier Snieders. Deze Brabantse huisarts heeft veel betekend voor de volkskunde in zijn provincie. In dit boek beschrijft hij het leven van Zwarte Kaat, die samen met haar vriend den Rossen Bruno het leven rond het Brabantse plaatsje Bladel onveilig maakte aan het eind van de 16e en het begin van de 17e eeuw. Als leiders van de Hellenendse bende zaaiden zij dood

op het landgoed. En zoals bij veel sagen mag een klein wonder niet ontbreken. Het is een fraaie en grillig gevormde beuk met een gedeeltelijk schoongespoelde wortelaanzet. Een boom die de fantasie nog steeds prikkelt.

DE LINDE VAN DE BLAALSE HUT

We blijven nog even in Bladel en ook bij Zwarte Kaat. Aan de Postelsedijk buiten Bladel staat een oude knotlinde. Het inspireerde de Bladelnaar Fons Roymans zaliger tot de gedachte dat hier iets gestaan moest hebben. Hij groef in 1991 het veld achter de lindeboom op en vond de restanten

over aparte zaken in Brabant. Een van die stukjes gaat over een geldboom. Een boom waar muntstukken ingestoken en tegenaan gespijkerd zijn. Dit zou gebeurd zijn door de moordenaar van een meisje, die spijt kreeg en op de plek van de misdaad op deze wijze geld achterliet voor kerkdiensten voor het meisje. Tja, dat prikkelt de fantasie van ondergetekende. De eerste tien jaar van deze eeuw heb ik veel gezworven in de bossen ten zuiden van Goirle op zoek naar deze geldboom. Mijn reputatie zakte meermalen tot een dieptepunt in deze contreien als ik weer eens een fietser verbouweerd achtergelaten had na mijn on-

ook nu nog een linde met in zijn kroon een spar. Hij is te vinden in de voortuin van Vestdijk 49 in Middelbeers. Oude artikelen reppen van 'een wonderlinde'.

HET HEKSENBUSSEKE

Peter Norbertus Panken beschrijft in zijn 'Noordbrabantsche sagen' (1893) het Heksenbusseke van Bergeijk. Het was een kleine cirkel eikenbomen waar regelmatig in de nacht 42 katten bijeen kwamen. Het heksen symbool bij uitstek. Het Heksenbusseke bestaat nog steeds maar ligt nu omsloten door een industrieterrein. Zou het er nog steeds spoken?

CORRECTIE BIJZONDERE GEDENKBOMEN

In het zomernummer van Bomennieuws 2013 stond een artikel over bijzondere gedenkbomen. Op blz. 21 staat dat in Boven-Leeuwen, in 1861, twee linden werden geplant om het bezoek van Koning Willem III te eren.

Dat is niet juist. Henk Selissen heeft in zijn jeugd in Beneden-Leeuwen gewoond, vlakbij de gedenknaald die daar op 12 mei 1874 is onthuld. En hij weet dat het anders in elkaar zit.

Het gedenkteken is een 'watersnoodmonument', een met een koningskroon gedekte zuil op een sokkel. Naast het monument staan twee herinneringsbomen. Het zijn deze twee linden die in het artikel worden genoemd. Het monument staat dus niet in Boven-Leeuwen maar in Beneden-Leeuwen. De geschiedenis van Boven-Leeuwen meldt ook niets over het planten van gedenkbomen.

Dank voor het speurwerk van lezer van Bomennieuws en donateur van de Bomenstichting, Henk Selissen.



Henk Selissen

ITS

Productgroepen

- Home
- Nieuws
- Nieuwsbrief
- Productinformatie
- Webshop
- Evenementen
- Contact

International Tree Service bv

Nieuw Milligen (Apeldoorn)
Baambrugge (Amsterdam)
Mobiel (06) 53491303
Fax (0294) 295737
its@poelbosbouw.nl

www.poelbosbouw.nl/its

Vestiging Markelo:
Postbus 15
7475 ZG Markelo
Tel.: 0547 - 750 900
Fax: 0848 - 725 509

Vestiging Dedemsvaart:
Postbus 96
7700 AB Dedemsvaart
Tel.: 0523 - 611 176
Fax: 0523 - 614 817

Arbor Boomverzorging voor het behoud van (monumentale) bomen!

- Boomonderhoud
- Boomverplanting
- Boomverwijdering

- ETW-ers (European Treeworkers)
- ETT-ers (European Tree Technicians)
- Bomen op daken

- Bestrijding Eikenprocessierupsen
- Bliksem beveiliging in bomen
- Beëdigd boomtaxateurs

- Boomadvies
- VTA Boomcontrole
- Groeiplaatsverbetering

www.boomspecialist.nl - info@boomspecialist.nl

Bomenrevolutie in Geldrop

Skandia is een woonwijk gebouwd in de beginjaren vijftig in het Brabantse Geldrop. De huizen zijn bedoeld voor Philipswerknemers met de betere banen. De gemeente Geldrop en De Nieuwe Erven B.V., een woningcorporatie van Philips, hebben destijds bepaald dat voor- en zijtuinen een parkachtig aanzicht moesten krijgen. Zo'n drie jaar geleden blijken de bomen niet goed onderhouden. Drie leden van de Groencommissie, en drie boomdeskundigen die in de Skandiawijk werken, grijpen in.

Het zijn commissielid Gertje Pierhagen en Nout Panken, boomdeskundige van De Boomaap in Eindhoven, die samen door de woonwijk zijn gaan wandelen. Ze ontdekken dat er te weinig aandacht is besteed aan het bomenonderhoud. Sommige bomen zijn dan ongeveer vijftig jaar oud. Panken voert er een Visual Tree Assessment (VTA) uit. 'Ter voorkoming van aansprakelijkheid moet iedere boomeigenaar zijn boom regelmatig laten controleren', zegt Panken, 'Dus je kunt niet vroeg genoeg beginnen met een VTA.'

Panken adviseert om een aantal Honingbomen (Saphora japonica) weg te halen. Ze zijn aangetast door een zwam en hebben volgens hem geen toekomst meer. En er moet meer biodiversiteit komen, meer kleuren en aanplant van bomen die niet allemaal tegelijk bloeien.

LEKKE AUTOBANDEN

Een paar jaar geleden is een boom omgewaaid en op een auto van een buurtbewoner gevallen. 'Kwestie van achterstallig onderhoud', vertelt Panken. 'Op een gegeven moment kregen sommige auto's in de buurt ook lekke

banden van de naalden van de twee Valse christusdoornen die er staan. Dan moet je vaststellen dat er verkeerde bomen zijn neergezet. Maar als er iets misgaat bij een verder goed onderhouden boom betaalt de verzekering een schadevergoeding uit. Dat goede onderhoud moet je dan wel aan kunnen tonen.'

Peter Simons, van Simons Tuin- en Boomzorg, spreekt hier over boomveiligheid. 'Soms waait er wel eens wat uit een boom. Zoals bij de Esdoorn. Die moet dan worden gesnoeid. En dan kan hij er weer een jaar of vijf tegen.' Dat snoeien doet hij in Geldrop samen met een andere boomdeskundige, Danny Alards.

COMMUNICATIE

Bomen zijn volgens Panken een mooi natuurproduct. 'Daarom organiseren we avonden voor de bewoners. Dan leggen we uit waarom we doen wat we doen. De mensen reageren daar heel positief op. Op zo'n avond komen ook de problemen die sommige mensen hebben met de bomen naar boven, vooral van de doemdenkers. Die moet je dan zien mee te krijgen.'

POPULIEREN EN STERAPPELTJES

Vanwege de hoge waterstand in de wijk staan er aanvankelijk vooral populieren. Skandia ligt namelijk dicht bij het riviertje de Dommel. Dat betekent dat de grond erg nat kan zijn. In het verleden zijn er ook veel sterappeltjes geplant, maar die hebben het niet gered.

Interessante websites

vugh-skandia-geldrop.nl/site/Blog/Blog.html
www.deboomaap.nl
www.simonstuinenboomzorg.nl

Er staan 186 woningen en 231 bomen in Skandia. Ieder huis in de wijk betaalt € 189 per jaar voor het onderhoud van de voor- en zijtuinen. Inclusief het onderhoud van de daarbij behorende bomen. In totaal is er omgerekend vier uur onderhoud per tuin gerekend. Een groot deel van het geld gaat naar de hovenier. Wat overblijft, is voor het onderhoud van de bomen. De WA-verzekering premie wordt ook betaald door de bewoners.

In de jaren zeventig worden de tuinen van de oorspronkelijke huizeigenaar Philips overgenomen door de bewoners. Vanaf dat moment ontstaat er meer variatie in de tuinen en onder de bomen. Alards: 'Dat is belangrijk. Door meer diversiteit aan te brengen gaat de ecologische waarde van de wijk omhoog. Je krijgt meer vogels en ook de bijen hebben dan meer en ook langer een keuze.'

NIEUWE BOMEN

Nieuwe bomen worden gekocht bij een ecologische teler, bij Chris van der Wurff in Heeze. Dat is volgens Alards de beste manier om nieuwe bomen uit te zoeken. 'Kweker Van der Wurff heeft alleen maar bijzondere bomen. Daarom ga ik daar graag naar toe.'

Tegenwoordig is er overleg van de boomspecialisten met de hovenier. Panken is enthousiast. 'Dit hele gebeuren staat of valt met een actieve en betrokken Groencommissie. Als de bewoners de kar niet op deze manier trekken, zou dit allemaal niet gerealiseerd zijn.' Commissielid Beerens: 'De wereldrevolutie op het gebied van de bomen begint in Skandiawijk!'

Colofon

38e jaargang, winter 2013
Verschijnt 2x per jaar, oplage 3500 stuks
Redactie Annemiek van Loon, Hanna Hirsch
Hoofdredacteur Corine van Dun
Vormgever Jet Westbroek
Aan dit nummer werkten mee:
Jip Louwe Kooijmans, Han van Meegeren,
Paul Moerman, Joris Voeten, Frank Warendorf

Overname van artikelen en berichten na overleg met de redactie.

Redactieadres Bomenstichting
Uiterwaardenstraat 308, 1079 DB Amsterdam
Telefoon 020-3306008
E-mail info@bomenstichting.nl
Website www.bomenstichting.nl
ING-bank IBAN NL51INGB0002108755

Drukker Drukkerij Atlas BV
Papier FSC Mix Credit Revive 50 White Silk 100 gr.

De Bomenstichting heeft tot doel de zorg en aandacht voor de bomen in de stad en op het platteland te bevorderen. Zij doet dit sinds 1970.

Beschermvrouwe
Hare Koninklijke Hoogheid
Prinses Beatrix der Nederlanden



BIJ BINNENKOMST MOET JE
DIRECT VOORZICHTIG LOPEN
TUSSEN DE TIENTALLEN
SCHILDERIJLIJSTEN DIE ER
LINKS EN RECHTS TEGEN DE
MUUR STAAN. ZE ZIEN ER OUD
EN VERSLETEN UIT. MAAR DAT
ZIJN ZE LANG NIET ALLEMAAL.
LIJSTENMAKER SAINTHILL IN
HAARLEM MAAKT NIEUWE
LIJSTEN VOOR OUDE SCHIL-
DERIJEN.

*De omlijsting van deze
inleiding is de bewuste
lijst uit de zeventiende
eeuw. Met dank aan de
eigenaar.*

Nieuwe lijsten voor oude schilderijen

Eigenaar Guy Sainthill: 'In de zeventiende eeuw werden lijsten in Nederland meestal gemaakt van grenenhout. Vanaf ongeveer 1800 kwam mahoniehout in opkomst. Als we nu een lijst maken ziet die er heel nieuw uit. We proberen dan zoveel mogelijk de oude lijst na te maken. Dus ook met beschadigingen in het hout. We maken het zo dat het er oud uit ziet.'

De lijstenmakers in Haarlem zijn specialisten. Ik word voorgesteld aan de 'Woodies', Bart van der Spek en Dick Wijstma. Ze weten bijna alles van de verschillende houtsoorten die worden gebruikt. Ook de soorten hout waarin niet meer mag worden gehandeld.

ILLEGAAL HOUT

Sinds begin dit jaar moet een handelaar altijd kunnen laten zien waar het hout vandaan komt. Dat het dus niet illegaal is gekapt. Bart van der Spek ziet de voordelen van dit besluit wel in. Maar betreurt het tegelijk dat er nu hout bij handelaren ligt dat al oud is en niet meer kan worden gebruikt. Bij de inkoop destijds was er namelijk nog geen verklaring van herkomst nodig.

'Dat hout moet nu vernietigd worden. Dat is toch zonde.'

Er werd vroeger veel fruitbomenhout gebruikt om lijsten van te maken. Maar ook nu wordt bijvoorbeeld het hout van de perenboom nog gebruikt. Populaire houtsoorten voor de schilderijlijsten zijn Tulpenhout, Ebbenhout (prachtig zwart en zwaar), Tulpenhout, Lindehout en Cederhout. Veel gebruikt tegenwoordig is Abachi. Een houtsoort afkomstig uit een aantal West-Afrikaanse landen. Het is licht en goedkoop. Vaak te vinden in sauna's.

LIJST UIT ÉÉN STUK

Sainthill heeft een lijstje gehad dat uit één stuk hout was gemaakt. Het kwam uit de zeventiende eeuw. Tegenwoordig wordt dat bijna niet meer gedaan. 'Hout blijft altijd werken, al is het nog zo oud. De vochtigheid is nooit hetzelfde. Als je zo'n lijst rond of ovaal maakt gaat het nog wel, maar wij maken het niet zelf. Dat heeft geen zin.'